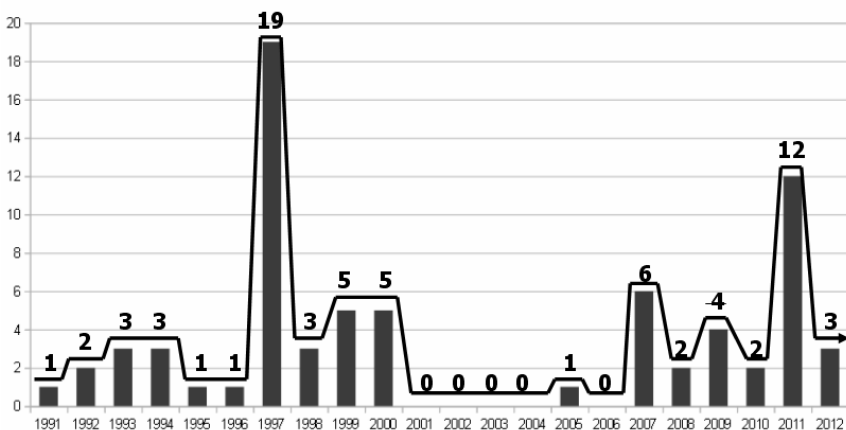

**A Rendvédelem-történeti Füzetekben publikált
csendőrség-történeti témájú tanulmányok időbeni megoszlása.**

2001 - 2004 a periodika kiadása szünetelt, 2006-ban pedig az első 12 szám repertóriumát jelent meg.
 Forrás: Rendvédelem-történeti Füzetek (*Acta Historiae Preasidii Ordinis*) HU-ISSN 1216-6774. I.évf. (1991) 1.sz. – XXI.évf. (2011) 24.sz.

PÁLMAI Adrián

A Magyar Királyi Koronaórség 1944–1945

ORCID : <https://orcid.org/0000-0001-9536-7996>

DOI: 10.31628/RTHXXI.2012.37-38N.211-222p

A koronaórség léte szorosan összefügg a magyar államiság egyik fontos jelképével, a Szent Koronával. Tulajdonképpen a Szent Korona a magyar uralkodók legitimitásának legfontosabb forrása volt. A II. Szilveszter pápa által Szent Istvánnak küldött korona hatalmas szerepet játszott abban, hogy az akkori nyugati hatalmak elismerjék Magyarországot, mint a kereszténységhez csatlakozó, európai államot. A Szent Korona jelentősége abban állt, hogy csak az válhatott uralkodóvá a Magyar Királyságban, akit a Szent Koronával koronáztak meg. Így a koronázás – mint közjogi aktus – fontos „kellékeként” mindenképpen gondoskodni kellett őrzéséről.¹

Kezdetben ezt a feladatot az egyház látta el. Az egyház szerepvállalása nem véletlen, hiszen magát a koronát a pápa küldte Szent István királyunknak, ezzel elismerve a magyar állam létét. A koronázás az esztergomi érsek hatáskörébe tartozott, a korona megőrzése pedig az érsek helyettesének feladata volt. A Szent Koronát a koronázási szertartások helyén, Székesfehérvárot őrizték.²

Az egyház politikai befolyásának csökkenésével – ami egyébként gazdasági hatalma csökkenésének következménye – a Korona 1310-ben Károly Róbert felügyelete alá került. Helyileg Visegrádon őrizték a király bizalmi emberei. Ezért hívják ezt az időszakot a bizalmi őrzés időszakának.³

Az őrzés szempontjából első fontos törvény 1464. évben keletkezett. A törvény megszületésének időpontját az a körülmény hozta létre, hogy HUNYADI Mátyás királyunknak 1463-ban sikerült visszavásárolnia a koronát III. Frigyes

császártól 80.000 aranyért. Mátyásnak célja természetesen az volt, hogy ne fordulhasson elő még egyszer az 1440-ben történetekhez hasonló eset (ekkor Erzsébet királyné ellopatta a koronát és III. Frigyeshez menekült). Ettől kezdve beszélhetünk választott koronaőrökről, akik a rendek által választott főurak voltak.⁴

Az 1526-os mohácsi vérszt követő zűrzavaros időszakban a Szent Korona a „trónharcok áldozatává” vált, s hol magyar, hol Habsburg kézbe került. 1530 és 1608 között a koronaőri tisztséget nem töltötték be. A korona 1608-ban került ismét magyar kézbe, miután Mátyás főherceg lemondásra bírta gyengeelméjű bátyját, Rudolfot. Mátyás mögött álltak a magyar rendek, akik még 1608-ban magyar királlyá koronáztak, azonban ezt megelőzően újabb törvény született a korona őrzéséről. E törvény alapján került a korona Pozsonyba, és ettől a pillanattól kezdve koronaőr csak magyar származású lehetett.⁵

A Magyar Királyi Koronaőrség elnevezéssel először 1751-ben, – Mária Terézia uralkodásakor (1740–1780) – találkozhatunk. A Magyar Királyi Koronaőrség állománya olyan félrokkant veteránokból (gránátosokból) állt, akik díszelgő feladatokat még képesek voltak ellátni. 1784-ben Mária Terézia fia, II. József (1780–1790) feloszlatta a koronaőrséget, azonban II. Lipót (1790–1792) visszaállította a szervezetet. A magyar Szent Korona őrzésével foglalkozó – 1715-ben és 1790-ben keletkezett – törvények Budát jelölték ki őrzési helyül és rögzítették a váratlan események, illetve veszély esetére a teendőket.⁶

1848-ig különösebb esemény nem történt a koronaőrség életében. A szabadságharc kitörésével a koronaőrség tagjait besorozták a honvédségbe. A szabadságharc utolsó szakaszában a Szent Koronát a koronázási ékszerekkel együtt elásták. Az osztrák rendőrség csak 1853-ban találta meg a koronálását, benne a koronával. Az őrzést kezdetben Budán osztrák gránátosok, 1861-től egy fele részben magyar koronaőrség látta el. 1871-ben hozott rendeletet a Magyar Királyi Koronaőrség létrehozataláról Ferenc József. A korábbiakkal ellentétben ez már egy független alakulat volt két országos koronaőrrel az élén. 1896-ban a koronaőrséget átszervezték a császári és királyi testőrség mintájára.⁷

Az ezt követő évek a koronaőrség szempontjából nehéz időszaknak bizonyult. Az I. világháborút követő időszak veszélybe sodorta a szervezetet, hiszen 1919-ben megszüntették a Magyar Királyi Koronaőrséget, tagjai a Károlyi-villa őrzését látták el. Az 1920-ban beállt politikai változás mentette meg a koronaőrséget, ugyanis vitéz nagybányai HORTHY Miklós kormányzósága Az 1928-as törvénycikk volt az utolsó törvény a II. világháború előtt, amely a koronaőrségre vonatkozóan tartalmazott szabályozást.⁸

A Szent Korona kimentésének előzményei.

1939.IX.1.-én – azzal, hogy Németország megtámadta Lengyelországot – kitört a II. világháború. Magyarország 1941 áprilisában vált részesevé annak a háborúnak, amely később a koronaőrség életében is fontos szerepet töltött be.⁹

A Szent Koronát a koronázási kellékekkel együtt először 1940.VII.2.-án vitték a Budai Vár alatti óvóhelyre. Az áthelyezésnél jelen voltak: báró PERÉNYI

Zsigmond első országos koronaőr, gróf TELEKI Béla (gróf TELEKI Tibor második országos koronaőr fia), bárcziházi BÁRCZY István, AMBRÓZY Gyula, BARSY Aladár, vitéz márkus batizfalvy MÁRIÁSSY László, PAJTÁS Ernő ezredes (a koronaőrség parancsnoka). Az áthelyezés oka a Magyarország és Románia közötti politikai feszültség volt, amiből azonban nem robbant ki fegyveres konfliktus. A magyar revizionista politikából adódó ellentét végül békés úton, a második bécsi döntéssel oldódott meg (1940. VIII. 30.), amelynek következtében Magyarország visszakapta Észak-Erdélyt Romániától.¹⁰

Az óvóhelyet később többször is igénybe vették annak érdekében, hogy a koronázási jelvényeket biztonságos helyen tudják: ilyen esemény volt például az 1942. IX. 5-e, amikor Budapestet először érte bombázás a háború során. Az 1942-es év eseménye volt még báró RADVÁNSZKY Albert megválasztása második koronaőrnek (1942. XII. 18.), mivel gróf TELEKI Tibor sajnálatos módon elhunyt.¹¹

A háborúba való belépést, illetve a bombázásokat követően a keleti fronton történtek hosszú távon meghatározóak a koronaőrség szempontjából, ugyanis 1943 januárjára a Don folyóhoz kiküldött második magyar hadsereg a szovjet előrenyomulás következtében felmorzsolódott. 1943. IV. 30.-án a hadsereg-parancsnokság gyakorlatilag már nem működött. Németország szempontjából ebben a helyzetben a legfontosabb cél az lehetett, hogy lelassítsa a szovjet előrenyomulást. Ennek érdekében HITLER azt a követelményt fogalmazta meg Magyarországgal szemben, hogy szervezzük újra és küldjük a keleti frontra megmaradt erőinket. Ebben az esetben az ország védtelen maradt volna, ezért HITLER követeléseinek nem tettünk eleget. Így amikor a frontvonal már vészesen közelített az ország irányába, a német csapatok megszállták Magyarországot (1944. III. 19.) azzal a céllal, hogy itt verjék vissza az ellenséget.¹²

Ezt követően ismét átvitték a vár alatti óvóhelyre a Szent Koronát. 1944 második felében már folyamatosan itt őrizték a koronázási jelvényeket. A koronázási palástot a páratartalom miatt a vár Márványtermében őrizték. A palást esetében elengedhetetlen volt ez a lépés, ugyanis amikor 1849-ben a szabadságharc leverése miatt elásták a koronázási jelvényeket, a palást átázott és emiatt kifakult (1853-ban került elő, tehát 4 évig volt a föld alatt). 1944. X. 10-én biztonsági okokból a Szent Koronát titokban átszállították a koronaőrség laktanyájába (Váralja utca 10.) és egy ételhordó dobozban a szenespincében elásták. Az átszállításban részt vettek: LAKATOS Géza miniszterelnök, báró PERÉNYI Zsigmond és báró RADVÁNSZKY Albert koronaőrök, PAJTÁS Ernő ezredes, VÁLY István alezredes, BORBÉLY János alhadnagy, HORVÁTH Kálmán főtörzsőrmester, és KAPPÉTER József törzsőrmester. A koronát konkrétan VÁLY István vitte a laktanyába BORBÉLY János biztosításával. Másnap CSONTOS István főtörzsőrmester a szolgálat teljesítése közben észrevette – a ládán megülő por alapján –, hogy valaki hozzányúlt a koronáladához. Mindezt jelentette, azonban PAJTÁS Ernő megnyugtatta és felvilágosította az éjszaka történeteiről CSONTOST.¹³

Öt nappal később 1944. X. 15.-én HORTHY Miklós kormányzó a következőket mondta a rádióban: „*Honvédek! Hőn szeretett hazánk szívében folyó puszt-*

tító harctól, a küzdő erőket számba véve, immár döntő, az országra nézve kedvező fordulatot nem várok. Ezért elhatároztam, hogy fegyverszünetet kérek. Mint a fegyveres hatalom legfőbb hadura, felszólítalak benneteket, hogy honvédeskütkökhöz híven, hűséggel és feltétlen engedelmességgel teljesítsétek előljáró parancsnokaitok útján kiadott parancsaimat. További létünk attól függ, hogy a honvédség minden tagja a súlyos helyzetben kötelességtudó és végsőkig menő fegyelmezett magatartást tanúsítson.”¹⁴

A proklamáció azonban kudarcba fulladt, mivel a hadseregben jelenlévő nyilaskeresztes, németbarát tisztak nem hajtották végre HORTHY hadparancsát. HORTHY terve eleve halálra volt ítéelve, ugyanis a Gestapo tudott róla és ezért fiát, ifjabb HORTHY Miklóst elrabolták, hogy meg lehessen zsarolni a kormányzót fia életével. Másnap a nyilasok átvették a hatalmat, SZÁLASI Ferenc lett a miniszterelnök, ugyanakkor megindult a Várhegy elleni Panzerfaust-hadművelet, amelynek keretében német csapatok foglalták el a palotát, illetve a koronaőrség laktanyáját is. Az őrség tagjai az ablakokban felfegyverkezve készültek a tűzharcra: a németek részéről lövések érték a laktanyát, majd BUNDA József törzsrőrmester által leadott lövés megölt egy német katonát. A németek fényt akartak deríteni a lövés körülményeire, azonban VÁLY István alezredes és VITÉZ József törzsrőrmester tagadták, hogy ezt a lövést a koronaőrség adta volna le. Az őrséget lefegyverezték, PAJTÁS Ernőt és VÁLY Istvánt elvitték, hogy a Gestapo kihallgathassa őket. Sikerült elérni, hogy a koronaőrség tovább őrizhesse a koronáládát az óvóhelyen, mivel PAJTÁS Ernő ismerte SZÁLASIT még a Ludovika Akadémiáról. A Szent Korona azonban ekkor még mindig a laktanya pincéjében volt.¹⁵

SZÁLASI kinyilvánította, hogy a korona jelenlétében akarja letenni esküjét, ezért a koronaőrségnek titokban vissza kellett csempésznie a koronát az óvóhelyre. Ez az akció 1944. XI. 3.-án történt – a laktanyába menekítéshez hasonlóan – VÁLY alezredes és BORBÉLY alhadnagy közreműködésével. A visszatételnél báró PERÉNYI Zsigmond első koronaőr volt jelen, aki egyben le is pecsételte a koronáládát. Másnap ő vitette a koronát a palota Márványtermébe, ahol SZÁLASI letette esküjét. PERÉNYI – mint országos koronaőr és a felsőház elnöke – jelen volt az eskütételnél, azonban báró RADVÁNSZKY Albert és PAJTÁS Ernő betegsége hivatkozva nem jelentek meg az eseményen.¹⁶

A szovjetekkel való harcok ekkor már Budapest közelében folytak, s ezért időlegessé vált a Szent Korona elszállítása a fővárosból. Mindeközben azonban a koronaőrség iránt egyre nagyobb lett a bizalmatlanság a „nemzetvezető” részéről, ezért SZÁLASI, SZÖLLŐSI Jenő miniszterelnök-helyettest bízta meg a koronázási jelvények elszállításának megszervezésével.¹⁷

Budapesttől Kőszegig.

A menekítés időpontja 1944. XI. 6-a volt, az erről készült jegyzőkönyvek alapján (két jegyzőkönyvről van szó). A koronázási jelvényeket egy korábbi terv alapján Veszprémbé szállították.¹⁸

A 31./1944-es jegyzőkönyv, valamint a 32./1944-es úgynevezett „folytatólagos jegyzőkönyv” szerint a menekítésnél jelen voltak SZÖLLŐSI Jenő, báró PERÉNYI Zsigmond, dr. TRAEGER Ernő (az állami jegyzőkönyv vezetője), továbbá a szolgálattevő VÁLY István alezredes. A második koronaőr (báró RADVÁNSZKY Albert) betegsége miatt nem jelenhetett meg, viszont a pánccélterem kulcsait elküldte PERÉNYINEK, illetve utólag aláírta a jegyzőkönyvet, ahogy azt SZÖLLŐSI, TRAEGER és PERÉNYI megtette.¹⁹

A koronáláda tartalma ekkor: a Szent Korona, a jogar, az országalma, a koronázási kard, egy aranszilvánk üvegcsőben (koronáé) egy levélhez fűzve, valamint egy aranydarabkára fűzött csiszolatlan zafír I. Géza korából. A menekítés tárgya volt még a Szent Jobb is, azonban azt TAKÁCS Ferenc koronaőr törzsőrmester felesége szállította a ruhája alatt egy kis ládában. A koronálását a miniszterelnöki pecséttel, valamint az országos koronaőrök pecséteivel lepecsételték, a láda kulcsait SZÖLLŐSINEK adták (törvényellenesen birtokolta a kulcsokat), majd PERÉNYI és VÁLY 1 altiszt, 8 koronaőr és 2 csendőr kíséretében a koronálásával együtt elindultak Veszprémbe (jelen volt még TAKÁCS Ferenc felesége is). Az utat egy teherautóval és egy gépkocsival tették meg. Pár nap múlva őket követték: PAJTÁS Ernő és a többi koronaőr. KAPPÉTER József és KOCSIS József törzsőrmesterek maradtak Budán, hogy a laktanya ne maradjon őrizet nélkül.²⁰

A koronázási palástot – állapotára való tekintettel – Budán, a várpalota pánccéltermében hagyták, amíg el nem készült egy bizonyos szállításához szükséges tok. BORBÉLY János alhadnagy maradt Budán a tok elkészültéig, majd mikor a tok rendelkezésre állt, KOCSIS József törzsőrmesterrel együtt – SZÁLASI közvetlen, SZÖLLŐSI közvetett utasítására – a palástot Pannonhalmára szállították. A főapátnak való hivatalos átadás 1944. XI. 18-án volt SZÖLLŐSI, valamint a két országos koronaőr jelenlétében. A többi koronázási jelvényt, illetve a Szent Jobbot a Nemzeti bank veszprémi sziklabarlangjában helyezték el, azonban PERÉNYI és RADVÁNSZKY szorgalmazták, hogy vigyék át őket Pannonhalmára.²¹

Ennek ellenére SZÖLLŐSI Kőszegre szeretne volna vitetni a jelvényeket és a Szent Jobbot, mivel minél távolabb kívánta tudni őket a harcoktól. Aggodalma egyébként nem volt alaptalan, mivel 1944 decemberében a szovjet csapatok már megkezdtek Budapest bekerítését, és az ostromgyűrű 1944. XII. 25-vel be is zárult. Megkezdődött a főváros ostroma. A miniszterelnök-helyettes 1944. XII. 4-én közölte szándékát a koronaőrökkel, akik ez ellen tiltakoztak. Az ellenvetések ellenére 1944. XII. 6-án az elszállítás a koronaőrség kíséretében (biztonsági okokból egyszerű katonai öltözetben) történt meg, de erről csak 1944. XII. 8-án szereztek tudomást az országos koronaőrök. PERÉNYI és RADVÁNSZKY másnap elutaztak Sopronba, hogy konzultáljanak SZÖLLŐSIVEL a történekről. El akarták kerülni, hogy a korona az országhatáron túlra kerüljön, ezért megállapodtak, hogy végső esetben Kőszegen fogják elásni a koronázási jelvényeket. A találkozó hátulütője csupán az volt, hogy SZÖLLŐSI megtiltotta a Kőszegre való utazást PERÉNYINEK és RADVÁNSZKYNAK. Nem akarta, hogy személyes jelenlétükkel felhívják a figyelmet a Szent Korona hollétére.²²

A két koronaőr, valamint SZÖLLŐSI távollétében PAJTÁS Ernő ezredesnek – mint rangidős tisztnek – kellett döntenie a koronázási kellékeket érintő fontosabb kérdésekben. A törvényellenes állapotra hivatkozva engedélyt kapott SZÁLASITól, hogy új csuklós pántot szereltesen a koronáládjára 3 lakatszemmellel, s azok kulcsait megtartsa. Így tudta ellensúlyozni azt az állapotot, hogy SZÖLLŐSI birtokában voltak a koronaőrök kulcsai is. Kőszegen egy leánylíceum tornatermében tárolták a koronáládját, majd miután Sopront 1944. XII. 6-án bombázás érte,²³ – a két város közelsége miatt, a veszélyre való tekintettel – a koronáládját Velem községben, egy dombba ásott üregben helyezték el 1944. XII. 27-én. Közben Kőszegen a Kálvária-hegynél elkezdtek építeni egy bunkert, ahová 1945. III. 18-án (vagy 19-én) vitték át a koronáládját, s váltottak ismét őrhelyet. Itt 1945. III. 27-ig tartózkodtak, ugyanis a háborús események következtében 1945. III. 28-án a koronaőrség átlépte az akkori magyar-német határt a Szent Koronával egyetemben.²⁴

A határ átlépése.

Az 1945. III. 28-ai határátlépésnek több előzménye is volt. A legégetőbb körülmény természetesen a szovjet csapatok gyors előretörése, ami sürgős döntéshozatalt igényelt. 1945. III. 23-án már Veszprémet is bevették, ahová a koronaőrség először menekítette a koronázási kellékeket. Bár PERÉNYI és RADVÁNSZKY célja volt, hogy a Szent Korona ne kerüljön ki az országhatáron túlra, és erre elméletileg ígéretet is kaptak – SZÁLASI „jobb kezétől” – SZÖLLŐSI miniszterelnök-helyettestől, mégsem így alakult a korona sorsa. Nyilvánvalóvá vált, hogy Kőszeg városa alkalmatlan volt a szovjet támadás elleni védelem ellátására. Tettezte a helyzetet, hogy az 1928. évi XXV. törvény alapján SZÁLASI és SZÖLLŐSI kényszeríthette a koronaőrség parancsnokát a koronázási kellékek Magyarországról való kivitelére. A döntés meghozatalában „segítséget nyújtott” dr. Edmund VEESANMAYER nyilatkozata, akit a német megszállását követően ruházott fel HITLER teljhatalommal Magyarország ügyeiben. VEESANMAYER Kőszegen, 1945. III. 26-án kinyilatkoztatta, hogy: *„minden elő van készítve a magyarok Ostmark-i befogadására és megismételte SZÁLASInak tett ígéretét, aki »kikötötte«, hogy a Szent Korona és a koronázási drágaságok nemcsak menedékhelyet, de »területenkívüliséget is élveznek« a Harmadik Birodalomban, s a koronaőrség parancsnokával az élen vigyázhat rájuk.»*²⁵

Ez alapján tehát a végső döntés meghozatala még mindig nem volt egyszerű, azonban nem lehetett figyelmen kívül hagyni a területenkívüliség ígéretét, illetve azt, hogy a koronaőrségnek kötelessége megvédeni a Szent Koronát. Mivel 1945. III. 27-én bombázás érte Szombathely városát és a bombázásoktól nem messze volt Kőszeg, ezért még aznap elhagyták a koronaőrség tagjai a Kálvária-hegyet a koronáládjával együtt. A kérdés eldőlt: a Szent Koronának el kellett hagynia az országot.²⁶

Az út megtételéhez SZÁLASI bocsátott egy teherautót a koronaőrség rendelkezésére. PAJTÁS Ernő ezredes kiválasztotta a koronaőrség állományából azokat, akik ezen a teherautón utazhattak, s így a koronáláda, a Szent Jobb, va-

lamint a koronázási palást közelében maradhattak. Ők voltak BORBÉLY János alhadnagy, PAIZS János főtörzsőrmester, HORVÁTH Kálmán főtörzsőrmester, CSONTOS István főtörzsőrmester, KOC SIS József törzsőrmester, BUNDA József törzsőrmester, és egy ismeretlen koronaőr. Tehát összesen 8 koronaőr (Pajtással együtt) utazott a teherautóval, azonban a sofőr egy civil volt (URBÁN). A társasághoz csatlakozott még 2 honvéd is (ASZTALOS, SZABADOS), valamint SZÁLASI emberei (SZÖLLŐSI, GÖMBÖS Ernő százados, egy nyilas egység, valamint egy német összekötő). A bizalmatlanság folyamatosan fennállt SZÁLASI részéről a koronaőrséggel szemben. A különítmény 1945. III. 28-án hajnali fél 1 órakor lépte át a határt.²⁷

A koronaőrség többi tagja VÁLY István alezredes vezetésével a Turán-vonaton utaztak a mai Ausztriába (akkor Németország). Ide pakolták a koronaőrség Budáról kimentett iratait, csomagjait, azonban számos iratot hátrahagytak Kőszegen. A koronaőrök feleségei is ezen a vonaton utaztak, valamint ezen a vonaton szállították ki az ország nemesfém-készletét is. A Turán a mai Ausztrián keresztül vezető útját Hammern-Einstein településén hagyta abba. VÁLY-ék itt adták meg magukat egy amerikai egységnek 1945. V. 3-án.²⁸

Külföldi tartózkodás és hadifogság.

Bár a koronaőrzés hosszú története elméletileg az ország elhagyásával 1945-ben megszakadt, mégis érdemes foglalkozni azzal, hogy mi is történt külföldön a Szent Koronával és a PAJTÁS Ernő vezette alakulattal.

Az első település ahol PAJTÁS-ék megálltak, Mürzsteg volt. Itt egy vadász-kastélyban szálltak meg, s készítettek egy „csonka jegyzőkönyvet” (43 - 1945), amit BORBÉLY alhadnagy írt alá, ugyanis a parancsnoknak Mariazellbe kellett mennie betegsége miatt. A jegyzőkönyv 11 koronaőrt említ, ami FAZAKAS László szerint hibás. Véleményem szerint a 11-es szám alapján lehet következtetni a tévedésre. Ugyanis ha a korábban leírtakat vesszük alapul, akkor Pajtás Ernőn és a 7 koronaőrön kívül, még jelen volt egy civil sofőr, illetve 2 honvéd is. Így jön ki a 11 fő. Valószínűsítem, hogy ez a 11 fő lett ily módon – koronaőrként – jegyzőkönyveztetve, amiben megerősít az is, hogy biztonsági okokból ekkor már a koronaőrök is egyszerű katonai ruhát viseltek (a megkülönböztetés ebből kifolyólag nehezebb volt). PAJTÁS-ékkal megtörtént az is, amire egyébként már számítottak: egy német alakulat el akarta tőlük venni a teherautójukat, de ezt megakadályozták.²⁹

A következő állomás, ahol megálltak Mariazell volt. Ide 1945. IV. 1-jén érkeztek meg, azonban este már továbbindultak Schörfingbe. Itt találkoztak PAJTÁS-ék JESZENSZKY Imrével, aki 1919-ben volt a koronaőrség parancsnoka. JESZENSZKY befogadta őket kastélyába, és segítséget nyújtott nekik. A szomszédos Attersee településen szállt meg SZÁLASI és SZÖLLŐSI. Az ő utasításukra PAJTÁS-ék a település melletti tejgazdaság épületébe költöztek át 1945. IV. 5-én. A parancsnok itt készített még egy jegyzőkönyvet (1944-1945).³⁰

1945. IV. 7-én a különítmény továbbutazott Mattseebe, ahol később SZÁLASI és SZÖLLŐSI is megjelent. SZÁLASI visszavette a koronázási jelvények

felügyeletét SZÖLLŐSITŐL, de a miniszterelnök-helyettes a kulcsokat megtarthatta (később GÖMBÖS Ernőhöz, SZÁLASI szárnysegédjéhez kerültek). Azonban Kőszeg óta már PAJTÁS ezredesnek is voltak saját kulcsai, ugyanis SZÁLASI engedélyével csináltatott 3 lakatot a koronáládjára. Így ő is kellett ahhoz, hogy a koronáládát ki lehessen nyitni. A koronáláda egyébként folyamatosan a teherautó platóján volt az egész ausztriai út alatt.³¹

1945. IV. 25-én SZÁLASI a katonai helyzetre hivatkozva úgy döntött, hogy a koronázási ékszereket el kell ásní. Ezt az akciót PAJTÁSÉK 1945. IV. 26-áról 27-re virradó éjszaka hajtották végre a legnagyobb titokban. A Szent Koronát, a jogart, valamint az országalmát egy félbevágott benzines hordóba tették, a hordót pedig elásták egy közeli katonai fedezék gödrében. Az akcióban biztosan részt vettek: SZÖLLŐSI Jenő, PAJTÁS Ernő, HORVÁTH Kálmán, BUNDA József. A koronázási kard a ládjában maradt, míg a koronázási palástot és a Szent Jobbot Pajtás ezredes Anton STRASSER helyi plébánosra bízta.³²

Anton STRASSER segített a parancsnoknak abban is, hogy ne kelljen a nyilaskeresztesekkel egy szálláson tartózkodnia a koronaőrség tagjainak. Átköltöztette őket egy majorba, aminek neve Zellhof volt. Itt dr. Josef RIEDLMEIER rendfőnök (Jézus Szíve Misszió) fogadta be PAJTÁSÉkat. 1945. V. 6-án amerikai katonák fegyverezték le őket. Először Seehamba, majd Augsburgba vitték a koronaőrség tagjait. HORTHY Miklós emlékirataiból kiderül, hogy a kormányzó itt találkozott PAJTÁS Ernő ezredessel George GRANVILLE hadnagy révén. HORTHY a következőket írta: *„A hozzám beosztott, magyarul is beszélő hadnagy összehozott Pajtás ezredessel, a koronaőrség parancsnokával, aki a magyar koronázási jelvényeket őrző vasládát kimentette az országból. Pajtás ezredes jelentése szerint a lezárt vasládát az amerikaiak őrizetükbe vették. A szent korona azonban nem volt benne. Mint már többször előfordult a magyar történelemben, ezúttal is elásták, és pedig Ausztria földjébe. Később hallottam, hogy végül az is sértetlenül az amerikaiak őrizetébe került.”*³³

PAJTÁS a koronáládát (benne a karddal) átadta Paul KUBALA őrnagynak, aki egyébként magyar gyökerekkel rendelkezett és megengedte, hogy PAJTÁSÉK a koronáláda mellett folytathassák annak őrzését. Így itt maradtak még BORBÉLY alhadnagy és PAJZS főtörzsrőmester, a többi koronaőrt Burghausenbe szállították (augusztusban BORBÉLY és PAJZS követték őket). Mivel a 6 kulcsból csak 3 volt az ezredesnél, ezért az amerikaiak nem tudhatták, hogy a koronáládjában csak a koronázási kard található meg, ezért amikor 1945. VII. 24-én a magyar származású amerikai katona, George GRANVILLE hadnagy átadta az időközben GÖMBÖS Ernőtől megszerzett kulcsokat KUBALA őrnagynak, és felnyitották a koronáládát, igencsak nagy meglepetésben részesültek ZÖLLER századossal egyetemben. PAJTÁS Ernő ezredest vonták felelősségre, mivel ő nem szólt, hogy időközben a koronát, az országalmát, illetve a jogart kivették a ládjából. Ezt követően PAJTÁS megmutatta nekik azt a helyet, ahol elásták a három koronázási kelleket. A kiásásnál jelen voltak: WORTH. B. Andrews hadnagy, BORBÉLY János alhadnagy, PAJTÁS Ernő ezredes, és egy ismeretlen amerikai katona (aki a dzsipet vezette). 1945. VII. 25-én a koronázási ékszerek már hiánytalanul a korona-

ládában voltak, amit átadtak William G. QUINN ezredesnek. Időközben felszámolták a hadifogolytáborokat is, s így a koronaörök visszanyerték szabadságukat.³⁴

A koronázási jelvények hivatalos átadása 1945.VIII.2.-án volt Heidelbergben. PAJTÁS Ernő ezen az átadáson még jelen volt és nyilatkozatban felsorolta a koronáláda tartalmát, majd Ausztriában, Grabenstadtban telepedett le, ahol 1950. XII. 5-én halt meg.³⁵

Jegyzetek:

- ¹ FAZAKAS – HEGEDŰS – HENNEL: 17–18. p.
- ² Loc. cit. 8–13. p.
- ³ Loc. cit. 52–75. p.
- ⁴ 1464/II. tc.
- ⁵ 1608/IV. tc.
- ⁶ 1715/XXXVIII. tc. ; 1790/VI. tc.
- ⁷ Vö. 1. sz. jegyzettel 122–125. p.
- ⁸ 1828/XXV. tc.
- ⁹ SZAKÁLY: A „hadüzenet”. Egy minisztertanácsi jegyzőkönyv margójára. ; SZAKÁLY: „... Magyarország és Szovjet-Únió között a hadi állapot beállott”. Egy döntés politikai hátteréről.
- ¹⁰ ANDOR
- ¹¹ Loc. cit.
- ¹² SZAKÁLY: A Magyar Királyi Honvédség 2. hadserege keleti hadszíntérre történő küldésének előzményei.
- ¹³ Vö. 1. sz. jegyzettel. 139. p.
- ¹⁴ HORTHY Miklós hadparancsa (1944. X. 15.) <http://www.bibl.u-szeged.hu/bibl/mil/ww2/doksi/k41015m.html>
- ¹⁵ Vö. 10. sz. jegyzettel.
- ¹⁶ Vö. 1. sz. jegyzettel. 140. p.
- ¹⁷ Loc. cit. 141. p.
- ¹⁸ Vö. 10. sz. jegyzettel.
- ¹⁹ Loc. cit.
- ²⁰ HAHN
- ²¹ Loc. cit.
- ²² Loc. cit.
- ²³ LOVAS: 186. p.
- ²⁴ Vö. 20. sz. jegyzettel.
- ²⁵ Loc. cit.
- ²⁶ Vö. 1. sz. jegyzettel.
- ²⁷ Loc. cit.
- ²⁸ Loc. cit.
- ²⁹ Loc. cit.
- ³⁰ Loc. cit.
- ³¹ Vö. 20. sz. jegyzettel.
- ³² Loc. cit.
- ³³ HORTHY: 337. p.
- ³⁴ Vö. 1. sz. jegyzettel.
- ³⁵ Loc. cit.

Jegyzetekben alkalmazott rövidítések:

MONOGRÁFIÁK

ANDOR	—	ANDOR Tímea: <i>A magyar koronaörökség története</i> . Budapest, 2008, Magyar Koronaörök Egyesülete. HU-ISBN 978 963 06 2817 4
FAZAKAS – HEGEDŰS –	—	FAZAKAS László – HEGEDŰS Ernő – HENNEL Sándor: <i>a Szent Ko-</i>

- HENNEL rona őrzése. *A koronaőrök, a koronaőrség*. Budapest, 2002, Heraldika. HU-ISBN 963 9204 02 1
- HAHN — HAHN Sándor: *A Szent Korona útja és sorsa 1944-1978*. New York. 1984, A. Kahn. USA-ISBN –
- HORTHY — HORTHY Miklós: *Emlékirataim*. Budapest, 2011, Európa Könyvkiadó. 437 p. HU-ISBN 978 963 0791 99 1
- LOVAS — LOVAS Gyula (2003): *Légmentő vigyázz! Sopron... Sopron, 2003, Padlás Nyelviskola és Könyvkiadó KKT. HU-ISBN 963 4406 39 X*

TANULMÁNYOK

- SZAKÁLY: A „hadüzenet”. — SZAKÁLY Sándor: A „hadüzenet”. Egy minisztertanácsi jegyzőkönyv margójára. *Életünk*, (Szombathely), XXV. évf. (1987) 2. sz. 163-166. p. HU-ISSN 0133-4751.
- SZAKÁLY: „... Magyarország és Szovjet-Únió között a hadi állapot beállott”. Egy döntés politikai hátteréről. *Hadtörténelmi Közlemények*, CIV. évf. (1991) 2. sz. 27–44. p. HU-ISSN 0017-6540.
- SZAKÁLY Sándor: A Magyar Királyi Honvédség 2. hadserege keleti hadszíntérré történő küldésének előzményei. In BAGYINSZKY Istvánné (szerk.): *A Losonczi 23. gyalogezred a Don menti harcokban 1942-1943*. Salgótarján, 1993, Nógrádi Történeti Múzeum 13-25. p. HU-ISBN 963 7274 29 7.

JOGSZABÁLYOK

- 1464/II. tc. — 1464/II. tc. a korona helyéről és megőrzéséről.
- 1608/IV. tc. — 1608/IV. tc. a korona visszahozásáról és őrzéséről.
- 1715/XXXVIII. tc. — 1715/XXXVIII. tc. az ország Szent Koronája őrzésének a helyéről s annak őrei választásáról.
- 1790/VI. tc. — 1790/VI. tc. hogy az ország Szent Koronája Budán őriztessék.
- 1828/XXV. tc. — 1828/XXV. tc. a Szent Korona és a hozzá tartozó drágaságok gondviseléséről.

Mellékletek jegyzéke:

I. sz. melléklet

A Magyar Királyi Koronaőrség személyi állománya 1944-1945. 220

II. sz. melléklet

A magyar Szent Korona őrzésének törvényei. 221

I. sz. melléklet

A Magyar Királyi Koronaőrség személyi állománya 1944-1945.

Parancsnok: PAJTÁS Ernő ezredes.

Parancsnok-helyettes: VÁLY István alezredes.

Szolgálatvezető: BORBÉLY János alhadnagy.

Koronaőr főtörzsőrmesterek: BÁRDOS Sándor, HORVÁTH János, JÁRFÁS Mihály, SIKLÓSI János, CSÖNTÖS István, HORVÁTH Kálmán, PAIZS János.

Koronaőr törzsőrmesterek: BUNDA József, HANTOS András, KOCSIS József, KOMÁROMI Tivadar, MOHÁCSI Ferenc, TAKÁCS Ferenc, GAÁL József, KAPPÉTER József, KOLLÁTH Ferenc, LESKÓ János, SZABÓKI János, VITÉZ József

Koronaőr őrmesterek: BÁLINT András, VÁRSZEGI Tibor, NAGY Károly, VESZTERGOMBI Ferenc.

Forrás: FAZAKAS László – HEGEDŰS Ernő – HENNEL Sándor: *a Szent Korona őrzése. A koronaőrök, a koronaőrség*. Budapest, 2002, Heraldika. 263.p. HU-ISBN 963 9204 02 1

A magyar Szent Korona őrzésének törvényei.

- ¹ 1464. évi II. tc. a szent korona megőrzéséről.
- ² 1498/XXV. tc. a szent korona őrzéséről: hogy azt a bárók és ne a főpapok őrizték.
- ³ 1500/XXIII. tc. az ország szent koronájának őrzésére a királyi felség és az összes főpapurak, bárók meg a többi országalagosok, a mikor szükséges és czélszerű, mindenkor két és nem több hű világi urat válaszsának meg.
- ⁴ 1608/IV. tc. a korona visszahozásáról és őrzéséről.
- ⁵ 1608/XVI. tc. az ország koronáját kik és hol őrizték?
- ⁶ 1609/XX. tc. a Bocskay-féle behozott koronával mi történjék és miképen kelljen azt a birtokosaitól visszakövetelni?
- ⁷ 1613/XVIII. tc. szükség és veszedelem idején a felkelés módjáról és ilyen esetben a korona megőrzéséről való gondoskodás.
- ⁸ 1618/XXXIX. tc. a koronaőr urak és a többi felvigyázók fizetésére való adózásról.
- ⁹ 1622/II. tc. a szentséges császári és királyi felségtől, az ország karai és rendei részéről, az ő szerencsés felavatása alkalmából kiadott hitlevélnek az ország közönséges végzései közé iktatása.
- ¹⁰ 1622/IV. tc. az ország szent koronájának Trencsénből Sopronba szállításáról és annak megtekintése és megvizsgálása után, ismét a pozsonyi várba visszahelyezéséről; továbbá a koronaőrök számáról és a korona átadása iránt özvegy Révayné urasszonynak a megnyugtatójáról.
- ¹¹ 1625/XXV. tc. nagyságos Erdődi Pálffy Jánost és nagy Lucsi Dóczy Istvánt koronaörökké választják és Apponyi Pétert a szentkoronához tartozó kulcsoknak az átadására nézve feloldottnak jelentik ki
- ¹² 1625/XXVI. tc. a korona őrzésére alkalmazandó várkatonák számáról.
- ¹³ 1635/LXXXVII. tc. a koronaőrzésre alkalmazott német katonákat az ország és a korona iránt esküre kötelezzék. Kiktől függenek? És hogy mindkét nemzetbeli őrkatonákat engedelmisségben tartsák.
- ¹⁴ 1638/I. tc. Ő felségének a szerencsés felavatása és megkoronázása alkalmából a karoknak és rendeknek a feltételekről kiadott hitlevelét, az országgyűlési végzések közé beiktatják.
- ¹⁵ 1647/III. tc. nagyságos ipolykéri Kéri Jánost és ghyletinczi stb. Ostrosith Miklóst koronaörökkül választják, az előbbeni koronaőrök örököszeit és utódait pedig a szent koronához tartozó kulcsok átadására nézve felmentetteknek nyilvánítják.
- ¹⁶ 1647/IV. a korona őrzésére alkalmazott őrkatonák számáról, azok függéséről és károktól való tartózkodásáról.
- ¹⁷ 1649/V. tc. az ország gabonasegélyének és adóinak a hátralékait úgy a vármegyéknek, mint az adószedőknek és kirovóknak véglegesen be kell szolgáltatniuk.
- ¹⁸ 1649/XCVI. tc. az ország koronájának gondozói és őrei részére való adózás.
- ¹⁹ 1655/XV. tc. a szent korona gondozói és őrei, meg az ország követségei részére való adózás.
- ²⁰ 1655/XLV. tc. a koronaőrök közül legalább az egyik maradjon a szent korona mellett; és a német katonák büntetés tekintetében is tőlük függenek.
- ²¹ 1659/X. tc. a szent korona őrei és őrségi katonái részére való adózás.
- ²² 1662/XLIX. tc. Erdődi Pálffy Miklós grótot és Zichy Istvánt a koronaőri hivatalban kikötéssel meghagyják.
- ²³ 1681/XXXV. tc. Monyorókeréki gróf Erdődy Kristófot a szent korona órévé választják.
- ²⁴ 1715/II. tc. az Ő császári s királyi szent felsége részéről, szerencsés megkoronáztatása idején, a karoknak s rendeknek adott királyi hitlevet az ország köztörvényeibe iktatják.
- ²⁵ 1715/XXXVIII. tc. az ország Szent Koronája őrzésének helyéről s annak őrei választásáról.
- ²⁶ 1741/VI. tc. az ország szent koronája őreinek megválasztásáról.
- ²⁷ 1751/IV. tc. az ország szent koronája őreiről.
- ²⁸ 1764/IV. tc. az ország szent koronája őreiről.
- ²⁹ 1790/II. tc. a királyi hitlevél, melyet Ő királyi szent felsége szerencsés fölavattatása és megkoronáztatása előtt az ország karainak és rendeknek adott, az ország köztörvényei közé iktattatik.
- ³⁰ 1790/VI. tc. hogy az ország Szent Koronája Budán őriztessék.
- ³¹ 1790/VIII. tc. az ország szent koronájának őreiről.
- ³² 1802/V. tc. az ország szent koronája őreiről.